

DISSERTATIO THEOLOGICA

Exhibens

Quæstiones Nonnullas ex Articulo

DE

MAGISTRATU
POLITICO

PSEUDO-POLITICIS ALIISQUE OPPOSITAS,

Quam

Goële Fortunante Nostro

SUMME REVERENDÆ FACULTATIS THEOLOGICÆ
CONSENSU,

SUB PRÆSIDIO

VIRI CELEBERRIMI, MAXIME REVERENDI
atque EXCELLENTISSIMI

DN. GEORG. FRIDER.

RESNER / Rostoch.

Philosophiæ Doctoris, nec non SS. Theologiæ Licentiati,
DOMINI FAUTORIS, ac studiorum meorum Promotoris
omni obsequii & honoris cultu æviternum
suspiciendi, venerandi

IN

ALMÆ ROSTOCHIENSIS
AUDITORIO MAJORI Anno 1706. d. 14. April.

Placido Clariss. Dnn. Commilitonum Colloquio

Sistit

ULRIC. CHRISTOPH. VOEGE,

Semlov-Pomeran. SS. Theol. Studiosus.

ROSTOCHII,

Typis NICOLAI SCHWIEGEROVII, Ampliss. Senat. Typogr. a. CXXXIV. 28.

coll. diss. A
4, 28

VIRO
GENEROSISSIMO atqve ILLUSRI, DOMINO,
DOMINO
JOACHIMO CHRIS-
STOPHORO de BESH/

Serenissimæ atqve Celsissimæ Mecklenburgensium Viduæ
Ducissæ Consiliario Intimo, Hæreditario Domino
de Semlow/ Forckenbeck/ Lübbin &c. &c.

Nec non

GENEROSISSIMIS MAXIMEQUE STRENUIS DOMINIS,
DOMINO
PETRO de BODER/
DOMINO de Semlow/ Forckenbeck &c.

DNO: FRIDERICO
de **BISSEN/**
Hæreditario DOMINO de Hinerland &c.

Dominis & Mœcenatibus suis Maximis, æ ternum submissè colendis
DISSERTATIONEM hanc THEOLOGICAM, Addito pro IPSORUM
salute Omnigena Voto devotissimo,

In grati

Pro maximis in Parentem & tenuitatem meam collatis beneficiis.
animi testimonium
ad ulteriorem sui suorumque licet exiguorum studiorum
commendationem
offert & consecrat

ILLUSTRIS AC GENEROSISSIMORUM
EORUM NOMINUM

Servus ac Cultor submissè devotus

ULRICUS CHRISTOPHORUS VOEGE,

Goële Fortunante!

QUÆSTIO I.

An summa Potestas s. Majestas immediate sit à DEO?

§. I.

Irca hoc quæsitum tam variæ & dissonantes sententiæ occurrunt, ut celeberrimus *Grotius* adfirmare haut dubitaverit; rem per se haut ita expeditam, ex tam variis sententiis multo impeditiorem esse redditam. Omnia sententiarum divoritia in medium producere nec temporis, nec pagellarum angustia permittit. Nonnulla tamen, quâ fieri poterit brevitate, recensere. **STEPHANUS JUNIUS BRUTUS**, qui ab *Illustri Bæclero* seditiosis annumeratur, in *vindictis contra Tyrannos*, Majestatis immediatam originem à populo derivavit. Quis genuinus hujus scripti autor, de eo adhuc inter eruditos disquiritur? *H. Grotius*, *Philippum Mornæum*, *B. Zieglerus* *Hubertum Langvetum*, *B. Scherzerus* ad *Hulsem.* brev p 1644. & cum eo alii *Theod. Bezam* genuinum hujus scripti autorem faciunt. Nos non tam de Autore, quam de sententiâ Autoris impræsentiarum solliciti sumus. **JOHANNES MILTONUS** celeberrimus ille *Anglus* in *Defens. pro Populo Anglicano contra Claudii Anonymi alias Salmasti defensionem regiam* itidem asserit: Majestatem originem suam habere à populo. Hinc scribit p. m. 29. edit. in 4. *Londini 1657.* Reges ea solum ratione, quâ omnia cum maxima tum minima à DEO fieri & constitui dicuntur, à DEO esse constitutos. Et p. 30. *Populus*, inquit, *ubicumq; sine DEO manifesto Regem creavit, potest eodem jure suo regem rejicere.* Tyrannum sane tollere, quam constituere divinius est; plusq; DEI cernitur in Populo quoties institutum abdicat regem, quam in rege qui innocentem opprimit populum. Plures hujus furfuris flosculos ex hoc scripto colligere, nec necessarium, nec utile est. Erudito Lectori patebit; Miltonium malam causam bene defendisse. Ab hac Miltonii sententiâ non, procul abit *Dn. D. Vstriarius*, cujus verba ap. *D. Jägerum* in *Colleg. MSS. in Grot. L. de J. B. & P.* ita sonant: *Princeps notorios imperii sui terminos excedens, hoc ipso desinit esse Princeps & evadit Privatus, quia tota*

A Potestas,

Potestas, quæ Principem facit, consistit in Legitimo imperio, ex quo nascitur obligatio in subditos; ubi autem desinit in Principe legitimum illud imperium, desinit quoque subditorum obligatio. THOMAS HOBBIUS in tract. de civis (ex quo ultro sequi non Machiavellismum modo, sed & Atheismum pronunciat Dn. D. Sonntag in Diss. de superem. Mag. Christ. p. 26.) defendit; Originem summæ potestatis esse à mutuo metu tanquam à causa movente & impellente, proximam autem efficientem esse pactum. Illustris SAMUEL PUFFENDOFFIUS, cujus summam eruditionem submisso animo veneramur, in Tract. de J. N. & G. Lib. VII. c. III. §. 1. statuit: summum imperium proxime & immediate resultare ex pactis, quibus civitas coaluit, posita sc. in populo submissione, & in altero Rege sc. vel Principe submissionis acceptatione, tanquam qualitatem quandam moralem; Nec tamen dici posse, quod Princeps jure tantum humano imperium habeat, cum DEUS velit & pobet imperia: Nam cum in magna hominum multitudine Lex naturalis commode exerceri nequeat citra imperium civile, patere, DEUM qui legem istam hominibus injunxerit, præcipere quoque ut Societates civiles instituantur, quatenus tanquam media excolendæ legi naturali inserviant. DN. D. KULPIS ap. Jägerum, c. I. hæc de materia differens, distingvit inter causam universalem & proximam: DEUM Imperii civilis causam esse universalem, utpote à quo imperandi & parendi ordo sit institutus. Proximam vero esse pacta hominum in civilem Societatem Coëuntium, ex illis enim majestatem tanquam qualitatem moralem resultare, quæ sententia judice celeb. Jägero non nisi in modo loquendi differt à Puffendorffiana. TESMARIUS mavult cum communiore sententia distingvere inter rem mediatam & immediatam; summam potestatem in Rege aut Principe non esse à DEO immediate, sed mediate. DN. OBRECHTUS in Observat suis ad Grot. distingvit inter essentiam & existentiam: civitatem ait, esse subjectum summæ potestatis ratione essentiæ; Regem autem vel Principem esse subjectum Existentiæ, quæ Philosophia ex imis Metaphysicæ visceribus desumpta esse videtur. Alii adhuc aliter sentiunt. Communis autem nostratium Theologorum sententiæ est, summam potestatem esse immediatè à DEO; designationem personæ in Regnis electivis stare apud populum, eaque à magni nominis Jctis & Politicis, quin & à

& à Patribus jam dudum approbata est, ceu ex infra dicendis luculentissimè constabit.

§. II. Ut nunc tandem exponamus, quænam ex hæctenus adductis sententiis nobis placeat, salvâ dissentientium autoritate ultimam illam in nos defendendam sumimus. Antequam vero argumenta nostra adferamus, quædam supposita præmittenda erunt (I.) est. Potestatem hanc, quæ in Regibus dicitur Majestas, non esse aliquid physici, quasi à DEO infundatur Regi, aut Principi per modum qualitatis, sed esse aliquid morale, ortum ex dispositione divinâ, quâ per Legem quoque sancivit, ut potestas hæc sit sancta & inviolabilis, & cui resisti non debeat: sicut ergo legum divinarum autoritas & vis coactiva non est aliquid physici, sed morale, ita nec potestas & vis imperativa in Regibus vel Principibus. (II) De summâ potestate s. majestate non ex modo habendi judicandum esse, uti quidem facit *Hobbes* summam potestatem esse judicans, quæ per successionem defertur, non autem quæ per electionem, in *Leviath.* c. 19. p. 96. Perinde etiam esse, sive quis regnum possideat jure pleno proprietatis, sive diuturno, sive temporario, cum duratio ad essentiam potestatis summæ nihil conferat. vid. *Hugo Grotius de J. B. & P. l. 1. cap. 3. §. 11. p. 95. sqq.* *Zieglerus de jur. Majest. lib. 1. c. 1. §. 41. 42.* *Conringius in Dissert. de Regn. §. 4. dissentientibus Hobbes de Cive cap. VII. §. 16. p. 134.* *Bodino de Repub. Lib. 1. r. 8. in princip.* *Puffendorff. de jure Nat. & Gent. Lib. VII, c. 6. §. 15. p. 974.* aliisque. Quæ ad nominis majestatis evolutionem pertinent, tradunt *Magnif. Dn. D. Petrus Mascovius J. C. ius Gryphiswaldensium longe celeberrimus, Affinis noster filiali cultu prosequendus in Diss. de jure majestatis Ecclesiastico Cap. 1. §. 3.* *Celeb. Job. Christoph. Rostenschuberus in Diss. de Præcipuis majest. juribus, Gedan. Anno 1688. habit: M. Augustinus Lemmius in Diss. I. de Orig. Majest. civilis §. 1. (sqq. Wittenb. An. 1687. habit: Nunc dico: Majestas immediate est à DEO. Prob. (I) ex Scriptura S. & quidem (a) ex Prov. VIII, 15. 16. ubi Salomon asserit; Per Sapientiam Reges regnare & potestates decernere justitiam. Sapientia h. l. non denotat creatam, sed increatam, non habitualement prudentiam, sed sapientiam personalem, h. e. Filium DEI, id quod luculenter evincunt prædicata v. 14. occurrence: Ubi hæc Sapientia dicit: meum est consilium, mea est prudentia &c. quæ non nisi personæ subsistenti competunt. Conf. B. Job. Adamus Osiander*

in Typo legis nat. p. 21. Nunc arguo : Quicumque per sapientiam increatam regnant, illi suam majestatem s. summam potestatem ab increata illâ sapientia habent, non vero ab hominibus contradistinctis sapientiæ increatæ atque hanc potestatem instituentis. Atqui Reges per sapientiam increatam regnant. Ergo. Major propositio ex ipsis terminis constat, ubi tamen observes velim particulam PER non causam instrumentalem, sed principalem & immediatè producentem denotare. vid. B. Scherzerus in System p. 719. Minor fundata est in dicto. Ulterius arguo : uti huic Sapientiæ tribuitur creatio, quæ est immediata operatio, ita per sapientiam hanc reges regnant immediatè, non mediate per homines. Prius textus evidentissimè evincit : posterius ex eo probatur, quia si regnant reges per homines, sequitur ; homines proximius influere in illam potestatem quam DEUS, quod tamen textui adversatur, à cujus litera non recedimus nisi nos cogat summa necessitas (b) *ex Rom. XIII, v. 1. sq. Non est potestas nisi à DEO.* Quibus verbis DEO tanquam unicæ causæ origo summæ potestatis adscribitur. Nam particula exclusiva NISI omnem concursum sive coefficientiam aliam excludit, & nullum aliud principium admittit præter solum DEUM. Hoc patet ex ipso contextu ; addit enim Apostolus : *Quæ autem sunt potestates, à DEO sunt ordinatæ s. constitutæ.* Grotius de J. B. & P. I. 2. 7. & cap. IV. §. 4. num. 1. & cum eo, ut videtur, celeberrimus Dn. D. Beckmannus Medit. Polit. XII. §. 4. ultima hæc verba ita exponunt ; *à DEO sunt ordinatæ i. e. approbatæ & quasi ordinatæ & constitutæ,* conf. B. Osiander, in Comm. in Grot. & B. Zieglerus in Grot. Porro confirmatur nostra expositio hac ratione : Sicut alias Theologi Orthodoxi recte colligunt ; justificationem nostram unice esse ex FIDE, citra concursum bonorum operum, quicquid etiam Pontificii, Pietistæ aliiqve ogganniant, quia Gal II. 6 dicitur hominem non justificari NISI per fidem : ita pariter emphasis hujus particulæ hoc loco merito urgetur. De cætero lege in hæc verba B. Gerbardum L. de Magistr. §. 34. B. Calovium in Theol. Apostol. Rom. Orac. LXXIX. p. 442. Coccejus Tom. IV. opp. Comm. in Ep. ad Rom. f. 564. sq. Hisce scripturæ dictis (c) ea adjungi poterunt, in quibus peculiariora nomina Regibus Principibusq; tribuuntur. En ! appellantur *vicarii DEI* 2. Paralip. XIX, 6. non populi : Conf. Sap. VI, 5. Argumentor :
Qvi-

Quicumque sunt vicarii DEI, non Populi, illi suam potestatem & Majestatem non à populo; sed ab ipso DEO acceperunt. Atque Reges Principesque sunt vicarii DEI, non populi. Ergo. Consequentia majoris firmo stat talo, quia vicarius potestatem suam vicariam à principali accipit & plane non à Populo. Sic Vice-Rex Neapolitanus non accipit à Populo potestatem, sed à Rege Hispaniæ. Minorem propositionem ipsum dictum confirmat. Porro vocantur *Ministri DEI* Rom. XIII, 4. At vero qui minister est, ille potestatem à Domino, non ab alio accipit. conf. *Dn. M. Lemnius c. l. s. XIX. 199.* Ex hætenus dictis, quilibet facili negotio colligere potest, distinctionem *Dn. Tesmarii* aliorumque inter mediatum & immediatum, quasi Populus habeat immediatè majestatem eamque conferat, DEUS vero mediate, haud subsistere posse. Unde enim populus eam accepit potestatem? aut à se, aut à DEO. Non à se, hoc ipsa sana ratio dicitur, E. à DEO. Ex mente *Tesmarii* sensus verborum Pauli hic esset: Vos populus, qui immediate à DEO summam potestatem accepistis, estis minister DEI; Rex vero in quem vos transtulistis hanc potestatem, est minister vester immediatè & non DEI, nisi mediate & reductivè. Atque ita Rex minister est DEI, quatenus est ministrorum DEI. Quæso quid hoc aliud est, quam verba Spiritus Sancti in alienum torquere sensum? Hoc sane si Apostolus dicere voluisset, sine ambagibus & expressis verbis mentem suam declarasset h. m. Imperator vester, immediate est minister vester; à vobis primo dependet ejus autoritas & Majestas & mediate à DEO. At vero hoc non dicit, sed Reges & Principes c. l. ministros DEI appellat, nunquam vero populi. In hac ergo sententia persistendum est, ne ipsum Spiritum S. qui est spiritus veritatis, impudenter reformare videamur. *Prob. (II.) Rationib.* & quidem (1) Si vis obligativa in legibus Regum & Principum, aliorumque, qui summam gaudent potestate, non nisi à solo DEO immediate provenit, sequitur, Potestatem Regum Principumque originem habere à DEO. Atque prius verum est. Ratio; quia obligatio illa non tantum ad actum exteriorem, sed etiam pertingit ad usque conscientiam eamque stringit. Jam vero notum est, forum conscientiam plane non pertinere ad populum, sed tantum ad DEUM; vid. *B. D. Jac. Hennigii Diss. de Dominio conscientiam soli DEO vindicato.* Posterius ex eo suum accipit robur; quia summæ

DE MAGISTRATU

potestates in legibus suis & per eas etiam inducunt obligationem in conscientiam vi potestatis. (2) Sicut Patria potestas originaliter est à DEO & fundatur in præcepto quarto legis moralis, ita & potestas illa summa, sive in Monarchia, s. Aristocratia, s. Democratia resideat, ab eodem autore proficiscitur & in eadem lege fundata & stabilita est. Nam præceptum de honore Parentum obsequioq; illis debito etiam apud Gentiles ita acceptum est Magistratura & explicatum, ut Parentum vocabulo omnes significarentur, qui aliis imperio præfunt. Hoc supposito, ex illo Decalogi dictamine omnis imperandi parendiqve ordo derivatur. Vid. *Bæckerus Comm. in Grot p. 199. conf. B. Theod. Thummius in Explicat. Decal. p. m. 162. sq. Prob. (III.) Testimoniis tam Theologorum, quam Ictorum.* Theologi communiter ita sentiunt. conf. *B. Gerhardus in LL. Theol. L. de Magistr. Polit. B. Matthias Hasenrefferus in LL. Theol. p. 597. B. Albertus Grauerus in Prælect. in A. C. P. II. p. 341. sq. B. Bartholom. Battus in A. C. P. III. Disp. II. §. XXIII. sq. B. David. Lobechius in A. C. Disp. XVIII. p. 404. B. Scherzerus in Brev. Hulsem. 1551. B. Rudrauff in Instruct. Theol. L. de Mag. Pol. B. J. A. Osiander in annot. ad Grot. th. 6. B. Jac. Henningius in Disp. de Jure fidelium &c. Magnif. Dn. D. Fechtius in Syllog. Controvers. Disp. XLIII. tb. V. Christ. Köbrensee in Disp. de Maj. Civil. orig. Ex Jctis idem adserunt B. Zieglerus in Grotium p. 126. sq. Salmasius in Defens. reg. B. D. Andreas Amfelius in Disp. de majoribus Majestatis juribus, quam A. 1682. Rostochii sub ejus præsidio defendit Illustrissimus comes Adamus Ludov. Löwenhaupt c. 1. §. 1. aliique, ut hâc vice Patres, qui magno numero pro hâc sententiâ stant, silentio prætereamus.*

§. III. Nunc ordinis ratio postularet nostrum de supra adductis sententiis judicium; cum vero prolixum nimis foret, omnes illas sub examen vocare, hac vice saltem rationes Illustris Puffendorffii, quibus suam sententiam corroborare conatur, modeste ponderabimus. Obvertit autem ille (I) *Si potestas aut majestas in Regibus immediate esset à DEO, tum sane equalis esset in omnibus Regibus & Principibus, easdemq; haberet proprietates, durationis, perpetuitatis aut successionis, vel si quæ aliæ sunt. At hanc equalitatē non esse patet, in quibusdam enim est potestas simpliciter monarchia, ut in regno Turcico, aut Gallico, in quibusdam cū temperamento Aristocratia, uti est in Imperio Romano; item quibusdā regibus data est potestas non solum Personæ, sed etiam ejus generationi, ut sic dicam i. e. ut possint ad Filios vel nepotes dignitatem transferre, aliis vero datur pro persona*

sona imperante tantum & sine successione prole, uti est in regno Poloniae. Variæ itaque illæ dominandi rationes non sunt ab institutione divinâ, sed ab humana, ab eâ enim talis varietas provenit. Resp. (I) Recte docent supra allegati Politici Supp II. durationem nihil conferre ad essentiam summæ potestatis, nec ex quantitate extensiva, sed intensivâ qualitate summam potestatem dijudicandam esse, cum non quam multis, sed quam libere aliquis imperet, videndum sit, adeo ut Regia potestas, unius licet provinciæ, imo urbis, modo superiorem aut æqualem in civitate non agnoscat, summa tamen sit maneatque potestas. conf. Dn. Rostekscherus c. l. p. 5. §. III. Resp. (2) Licet determinationes, restrictiones & limitationes potestatis talis sint ex pacto, recte tamen dici nequit, quod potestas ut talis, ex pacto resultet, ut Puffendorffius putat, si enim ex pacto humano resultat, quomodo potest esse originis divinæ? conf. Franciscus Burmannus in æcon. fæd. Lib. VIII. Tom. II. c. LX. p. m. 505. sq. Obvertitur (II.) Petrum in Epist. I. c. II. v. 13. dicere: *Parendum esse Magistratui tanquam humana creatura.* Si ergo parendum Magistratui, tanquam humana creatura, tum sane illi non potest obediri tanquam à DEO immediate existenti, alias enim non esset humana creatura; Sed divina, quod enim immediate à DEO est, id non humanum, sed divinum est. Resp. (1) Committitur heic fallacia *ψευδευρησις*. Nam magistratus dicitur humana ordinatio, (a) objective, quod inter homines fiat & ex hominibus desumatur (b) effectivè, quod instrumentaliter per hominum consilia constituitur, uti formæ rerum publicarum ab hominum consiliis illas constituentibus pendent, ut ut non sine divinâ providentia (c) quia in commodum humanæ societatis destinantur & ordinantur. Vid B. Schomerus in Exeg. in b. l. Fridem, Bechmann in Annot. ad Hutt. Loc. XXVII. p. 788. §. 8. Christoph. Sonntag in Diss. de Supereminetia Mag. Christ. A. 1702. Altors habit. p. 8. §. 7. B. Battus c. l. §. XXV. Lovelius c. l. p. 404. §. 8. & 9. Nicolaus Arnoldus in Luce in Tenebr. P. II. ad b. l. Job. Coccejus Tom. VI. Opp. fol. 748. Resp. (2) Magistratus expresse vocatur ordinatio divina Rom. XIII, 1. conf. quæ supra dicta sunt. Excip. ad rationem 2. supra datam: Circa quartum præceptum Decalogi, quo obsequium erga imperium civile sancitur, observandum est, per illud non excludi causas proximas, quibus imperium productum fuit. Sicut præceptum de furto non faciendo, originem Domini non excludit. Resp. (I.) Omnino per præcepta legis moralis excluduntur causæ proximæ. Et impium sane est dicere

cere

ceré, DEUM tantum esse causam remotam hujus præcepti, causas autem proximas esse homines, populum V. gr. causa remota non attingit ita effectum, uti causa proxima, quis autem assereret vim imperandi, quæ in quarto præcepto sancitur, non ita attingere DEUM, quemadmodum attingit populum. (II.) Legem moralem pœnam dicitare maledictionem æternam vel Tyrones norunt; an autem DEUS tanquam causam remotam, & populus tanquam causa proxima hanc dicitant maledictionem? (III.) Instantia ex præcepto de furto non faciendo desumpta nostram veritatem non infringit, multo minus destruit. Nam origo dominiorum non est causa proxima furti, sed est hypothesis quædam, ut celeb. Jägerus loquitur, non causativa furti, sed ipsi è diametro contraria, nam ut dominia rerum in vado essent, ideo furtum est prohibitum, non productum. Plura circa hanc controversiam qui desiderat, conferre poterit *M. Lemmi Dissert. Polit. post. de Majest. Civ. il. divin. orig. §. XI. 199.*

QUÆSTIO II.

An Magistratus habeat potestatem propagandi religionem per violenta media?

§. I.

PRO affirmativâ sententiâ omnibus lacertis militant sanguinariis PONTIFICII, quorum communis vox est: Hæretici ferro & igne necandi sunt. Conf. ex multis *Thomas 2. q. 16. art. 8. Gregorius de Valentia 1. 3. disp. 1. q. 11. Bellarminus 1. 3. de Laicis c. 21. Gretserus in Vitâ Ignatii Lajole 1. 2. c. 6.* eamque ipsâ praxi satis confirmant. Hinc religionem universam unius hominis, Pontificis sc. Romani, placito & nutui subjiciunt. Quam sententiam in systematibus Theologorum passim refutatam vide. conf. *B. Jacob. Henningii Diss. de Dominio conscientie soli DEO vindicato A. 1686. Gryphisw. habit. Dn. D. Libberri Diss. Inaug. de propagat. fidei Sc. A. 1698. sub presid. Magnif. Dn. D. Quistorpii habit.* Placet tamen eadem sententia quibusdam PSEUDO-POLITICIS, quorum in numerum jure merito refertur (I.) THOMAS HOBBS, qui Religionem juxta cum discrimine boni & mali generatim à nutu Principis suspendit, & ad leges civiles, quæ in ipsius sunt potestate, satis audacter reducit. Conf. *si placet Tract. de Cive c. VI. Artic. 9. & c. XII. p. m. 190.* (II.) BENEDICTUS SPINOSA, qui in *Tractatu Theol. polit.* inter alia hæc producere haut veritus est: Sa-

era Christianorum solius Juris summarum potestatum esse, neminem nisi ex eorum auctoritate vel concessu, jus potestatemq; eademque administrandi, eorum ministros eligendi, Ecclesie fundamenta ejusq; Doctrinam determinandi & stabiliendi, de moribus & pietatis actionibus judicandi, aliquem excommunicandi, vel in Ecclesiam recipiendi, nec deniq; pauperibus providendi habere.

§. II. Nos negativam amplectimur. In antecessum autem supponimus; Falsum esse, discrimen boni & mali, justi & injusti promiscue & simpliciter ab arbitrio magistratus dependere, ut statuit *Hobbius* supra allegatus. Probo suppositum (I) quod cultum DEI attinet, is non ex hominis, sed ipsius DEI voluntate addiscendus est. conf. *Matth.* XV, 9. Idque non tantum privati homines, sed & speciatim illi, qui coronâ & scepro præfulgent observare tenentur. vid. *Deut.* XVII. 18. 19. (II) nec justis injustisque moraliter spectati ratio Principis nutui arbitrioque relicta est. Illa enim omnem principum voluntatem antevertit; Magistratui auctoritatem, subdito obsequium, omnibus mutuam amorem imperat. Cordibus & magnatum & inferiorum adeo firmiter impressa, ut auctoritate humana minimè evelli possit *Rom.* II. 14. conf. *B. Henningius* c. 1. Hoc supposito assertionem hanc adversariis oppono: *Magistratus non habet potestatem propagandi religionem per violenta media.* Prob. (I) quia Magistratus non habet Dominium in conscientias vel non potest conscientias cogere. Arguo: Quicumque non habet dominium in conscientias, ille quoque non habet potestatem propagandi religionem per violenta media. Atqui Magistratus non habet dominium in conscientias. Ergo. Majoris veritatem qui non videt, eum talpâ cœciorē esse oportet. Quid enim propagare religionem per violenta media, aliud est, quàm sibi dominium in conscientias vindicare? quid aliud est, quam cogere conscientias? Minorem hoc pro syllogismo adstruo: Quicquid (1) soli DEO competit. (2) omne potestatis humanæ fastigium longè transcendit. (3) eosque, qui summa gaudent potestate, ligat ac obstringit; illud Magistratui adscribendum non est. Atqui Dominium in conscientias (1) soli DEO competit (2) omne potestatis humanæ fastigium longè transcendit (3) eosque, qui summa potestate gaudent, ligat, ac obstringit. Ergo. Majoris veritas iterum in aprico posita est. Minorem quoad singula membra probo. Primum membrum hoc est: *Dominium in conscientias soli DEO competit.* Arguo: Quodcumque DEUS solium, in quo leges scribit, & templum, in quo habitat, sibi fecit,

in illud soli DEO competit dominium. Atqui cor humanum (quod sumitur pro conscientia 1 Sam. XXV. 31. Ezech. XIV. 5. 1 Joh. III. 20. 21.) DEUS sibi solium ac templum fecit. Ergo. Majoris consequentia ex eo probatur; quia nemo mortalium loca soli DEO sacra privati juris aut usus facere potest, nisi sacrilegium committere velit. Minor fundata est in ipsis sacris literis conf. Prov. XXIII. 26. Jerem. XXXI. 33. 1. Cor. III. 16. *Secundum* membrum hoc est: *Dominium in conscientias omne potestatis humane fastigium longe transcendit.* Argumentor: Ad quodcunque requiritur virtus infinita, lux cœlestis, vis verticordia, illud transcendit omne potestatis humane fastigium. Atqui ad Dominium in conscientias requiritur virtus infinita, Lux cœlestis, vis verticordia. Ergo. Ulterius argumentor: Quicumque non habet virtutem infinitam, lucem cœlestem, vim verticordiam, illi nec competit dominium in conscientias. Atqui Magistratus non habet virtutem infinitam, lucem cœlestem, vim verticordiam. Ergo. Major ex antecedenti patet. Minor probatur hoc Syllogismo: Quodcunque in sacris literis soli DEI tribuitur, illud magistratui, qui à DEO suam habet auctoritatem, haut competit. Atqui virtus infinita soli DEO in sacris literis tribuitur, E. Major ex terminis constat. Minoris probatio in promptu est. Qvæso, quis est, qui nos illuminat? DEUS. Psal. CXVIII, 27. Qvis est, qui cor novum in nobis creare potest? respondet David; DEUS Ps. LI, 12. Qvis est, qui corda hominum flectit, cognoscit & scrutatur? DEUS, Ps. XXXIII, 15. Prov. XXI, 1. Prov. XVII, 3. 1. Reg VII, 39. & ille quidem solus Jer. XVII, 9. 10. Nunc iterum arguo: Quicumque nec jus ad Dominium, nec potentiam in Dominio requisitam, nec vires cognoscendi habet, ille temere sibi vindicat Dominium. Atqui Magistratus &c. Ergo. Res in propatulo est. *Tertium* tandem membrum ita sonat: *Conscientia eos quoque, qui summam gaudent potestate, ligat ac obstringit.* Argumentor: Quidquid eos quoque, qui summa gaudent potestate, ligat ac obstringit, illud ab ipsis vim & modum non capit, nec sub coactionem civilem cadit. Atqui conscientia &c. Ergo. Consequentia majoris probatur; quia facultas leges scribendi exspirat, ubi ad legem superioris adstricta est potestas. Minorem confirmant loca scripturæ Rom. II, 6. Act XVII, 31. conf. B. Frid. Balduinus in Cas. Const. Lib. II. c. 6. p. 197. Prob. (II.) *quia propagatio religionis per media violenta non servatur*

v. 133

nam dat mentem & pacem. Arguo: Quidam conscientiam non pacat, sed turbat & sub terroribus relinquit, illud illicitum est. Atqui propagatio religionis per media violenta conscientiam non pacat, sed turbat, & sub terroribus relinquit. Ergo. Majorem confirmat scopus conversionis, qui est traducere conscientiam in meliorem statum & extra condemnationis æternæ periculum ponere. Minor ab ipsâ experienciâ variisque exemplis dudum comprobata est. Prob. (III). *quia propagatio religionis per media violenta cum praxi ab ipso Spiritu S. præscriptæ, à Christo ejusq; Apostolis adhibitæ, tum primitivæ Ecclesiæ repugnat.* Argumentum hoc erit. Quidam repugnat (1) praxi ab ipso Spiritu S. præscriptæ, à Christo ejusque Apostolis adhibitæ (2) primitivæ Ecclesiæ, illud Magistratus politicus in se suscipere non debet. Atqui Propagatio religionis per media violenta repugnat (1) praxi ab ipso Spiritu S. præscriptæ &c. (2) primitivæ Ecclesiæ. Ergo. Major probatione non indiget. Minor probatur (1) Methodus à Spiritu S. præscripta & ab ipso Christo adhibita hæc fuit. Hæreticos frustra adhibitis adhortationibus debemus cavere & vitare 2. Cor. X, 8. Tit. III, 10. 1. Tim. VI, 5 falsa eorum dogmata declinare Tit. I, 9, 10, 11. Os eorum (sc. verbo, non ferro & flammis) obturare tenemur. E. non necare. Si Christus abeuntes, ut redeant, suaviter est adhortatus, uti Joh. VI, 67. docetur, ultro consequitur; Magistratum politicum alio procedendi modo uti non debere (2) Primitiva N. T. Ecclesia hæreticorum dogmata quidem damnavit, sed non ferro delevit, licet multi, ut historiarum monumenta produnt, anxie id desiderarint. Prob. (IV) Hisce *varia Testimonia* nostram sententiam confirmantia addi possunt. Producimus *Tertullianum* qui *Lib. ad Scap. cap. 2.* scribit: *Nec Religionis est cogere religionem, quæ sponte suscipi debeat, non vi.* Idem propugnat *Lactantius Lib. V. instit. div. c. XXI.* Audiamus *Gregorium lib. II. Epist. 15. qui sincera Dist. 45.* ita differentem. *Qui sincere intentione extraneos à Christiana religione ad fidem cupiunt rectam perducere, blandimentis, non asperitatibus debent studere, ne quorum mentem reddita ad planum ratio poterat revocare, Pellat procul adversitas.* Hanc veritatem Imperatores Regesq; approbarunt. De Imperatore *Ferdinando I. Thuanus Lib. 36. Histor. ann. 1564.* testatur: *In Religionis negotio non igne & ferro grassari, ad quod ipsum & Gallia Regem plerique hortabantur; sed colloquiis, disputationibus, amicis collationibus,*
Con-

Con-

Conciliis denique, s. Nationalibus, sive œcumenicis rem gerere tutius judicabatur. Imperator *Maximilianus II.* sapissime professus est: nullam esse intolerabiliorem tyrannidem, quam dominari velle conscientis. Ita & alii plures. *Theodoricus Gothorum Rex* scribit: Religionem imperare non possumus, quia nemo cogitur, ut credat invitus. Vid. *Cassiodor. Lib. 2. Variar. Epist. 27. Bodinus lib. II. de Republ. c. VII. p. 758. Henricus III. Galliarum Rex*, postquam Calvinianam Religionem satis superque persecutus fuisset, tandem vi veritatis coactus dixit: conscientia dominium non ad Reges ullosve pertinere Magistratus. conf. *Josephus Acosta lib. 1. de procuranda Indorum salute c. 4. Petrus Gregorius Tolozanus lib. 12. de Republ. c. 4. Bodinus lib. II. cap. VII. de Republ. B. Jacob. Henningius c. 1. B. Samuel Pomarius in scripto: Bewiesener ungerechterer Gewissenszwang contra Hieroth. Boranowski P. I. & II. B. Job. Gerhardus in Exposit. Elenct. Evang. p. 375. sqq. B. Fridericus Balduinus in Disp. de hereticis. Scherzerus in system. p. 725. 199. aliiqve conf. adhibita cautela Dn. Thomasius in Disp. de Jure Principis circa adiaphora p. 25.*

§. III. Objicit (I.) *Hobbes*: Subditos facere debere omnia, quae Domini exigunt *Col. III, 20.* Quo & refert locum *Matth. XXIII, 2. Resp. (I.) ad locum Col. III, 20.* Comitti fallaciam à dicto secundum quid ad dictum simpliciter. Quilibet Magistratui obedientiam praestare tenentur, sed in Sphæra civili & quatenus vicariâ gaudent auctoritate. Et vel solum dulcissimi nostri Salvatoris effatum hoc restringit negotium: *Date Caesari, quod Caesaris est, sed sic, ut reservetur Deo, quod Dei est.* conf. *B. Sebast. Schmidius in Comm. in Epist. ad Coloss. p. m. 232. B. Schomerus in Exeg. in b. l. Joh. Coccejus Tom. V. opp. Comm. in b. Ep. f. 151. Nicolaus Arnoldus in Luc. in Tenebr. P. II. p. m. 446. David Knibbe in der Erklärung der Epist. Pauli ad Coloss. P. II. p. m. 604. Resp. (2) ad locum Matth. XXIII, 2. Peccat Hobbes ψευδερμυγεία. Unde enim probabit; Cathedram Mosis ad auctoritatem civilem, quæ tum temporis apud Judæos exigua erat, pertinere? Sunt, qui per Cathedrâ Mosis, doctrinâ Mosis intelligunt, ita ut phrasis *sedere in Cathedra Mosis* idem denotat ac, *docere legem Mosis, vel inculcare doctrinam Mosis*, metonymia subjecti pro adjuncto. vid. *Nic. Arnold. c. 1. p. 110.* Et hæc expositio contextui satisfacit. Nam de scribis & Phariseis sermo est, quorum doctrina Legi Mosis adversabatur. Posito Cathedram Mosis significare jus & potestatem regendi populum Israëliticum, & eum
subji-*

subjiciendi legi Mosis, ut vult *Job. Coccejus Tom. IV. opp. f. 34. conf. Salomon van Til in der Erklärung des Evang. Matth. f. 793.* Non tamen Salvator Phariseis per Cathedram Mosis obedientiam absolutam attribuit, quia non probat, sed taxat illorum additamenta. *conf. Nicolaus Arnoldus c. l. Coccejus c. l. van Til c. l. Obje. (II.) Magistratu simpliciter esse obediendum. Rom XIII, 1. 1. Petr. II, 13. Matth. XXIII, 32. Resp.* Obedientiam quilibet subditus suo magistratui summam animi submissione exhibere jubetur, quique hoc non praestat, ordinationi divinae sese opponit. Obedire tamen magis oportet DEO, quam hominibus Act. V, 29. Paulus se subditum Caesaris & Civem Romanum fatetur, sed salvo DEI cultu; sed sic, ut non desinat esse minister Christi. Christus docet; Phariseos esse audiendos, sed non vult omnem doctrinam scribarum & Phariseorum esse recipiendam, sed quae ut ex Cathedra Mosis loquebantur, i. e. quae ostendebant & indicabant tanquam verbum DEI & legem ea jubet observari. *Conf. Autores supra citati. Obje. Spinoza (1) Religionem totam iustitia & charitate absolvi; DEum non habere aliud Regimen in homines, quam per Reges mundanos; DEum non debere concipi ut Justum, ut legislatorem, haec enim cum hominibus conveniant, non debere DEO proprie tribui. Resp. (1) Indifferentissimi cum Principium est; Religionem totam iustitia & charitate absolvi. Hac enim ratione quilibet opera externa faciens, quicquid sentiat, veram habebit religionem Quod plane absurdum est. Quicumque ergo DEum verè colere desiderat, is necessario verum de eo sensum habere debet. Cognitio veritatis, quae ad intellectum spectat, antecedit, cultus, qui ad voluntatem refertur, sequitur. Ubi illa non est, ibi nec haec esse potest. Ignoti enim nulla cupido. conf. *Disp. nostram de Relig. p. 15. §. 2. Qu. 4. Resp. (2) Falsum est; DEum non habere aliud regimen in homines quam per Reges mundanos. Audi Salvatoris vocem! Regnum meum non est de hoc mundo. His verbis mundana regna non tolluntur; Christus enim non confusionem, sed ordinem amat, sed regnum spirituale mundano contradistinguitur, & sic nullatenus includitur. Resp. (3) Insipidus homo sapientissimum DEum reformato conatur. DEus in sacris literis non tantum ut iustus, sed etiam ut legislator describitur, eamque ob causam se ita revelavit, ut mortales eum non tantum ut misericordem, sed etiam ut justum venerarentur. Malè quoque colligit Spinoza: justum esse,**

se, legislatorem esse, hominibus convenit; Ergo DEO propriè tribui nequit. Ut formaliter respondeamus, mentem *Spinozæ* perfectio synogismo includimus: Quidquid hominibus convenit, id Deo propriè tribui nequit. Atqui $\tau\delta$ justum esse &c. hominibus convenit. E. DEO propriè tribui nequit. *Resp.* limitando majorem propositionem ex parte subjecti: Quidquid hominibus convenit, & in hominibus imperfectionem dicit, illud DEO propriè tribui nequit; sic concedimus majorem, Minorem vero negamus. Ipsa enim sana ratio dicitur, hæc prædicata in hominibus imperfectionem non dicere, sed potius perfectionem. Nunc telum retorqueo: Quidquid perfectionem in creaturis dicit, id eminentissimo modo DEO tribuendum: Atqui $\tau\delta$ justum esse &c. perfectionem in creaturis dicit. Ergo eminentissimo modo DEO tribuendum est. *Objic.* (II) *Aut omnem auctoritatem & potestatem circa sacra Magistratui concedendam esse, aut imperium dividendum.* *Resp.* (1) Negatur consequentia. Magistratus habet imperium à Deo, & eam ob causam ipsi obsequium debetur; reservanda tamen Deo, quæ Dei sunt. Do instantiam: Medicus circa artem ex illius præscripto dispensat. Ergone ars medica dividitur? Porro: Pater familias ex lege œconomia sua tractat, Ergone œconomia dividitur? sic Magistratus summam gaudet potestate, imperiumque ad ipsum pertinet, sed exercitium potestatis limitatum est: Tenetur enim secundum leges divinas sibi præscriptas sua tractare. *Resp.* (2) Dominium in conscientias hominum nec Reges nec Ecclesiæ ministri habent. Non Reges, quia haberent aut à se, aut ab alio. Non illud, quia non est potestas nisi à DEO data Rom. XIII, 1. & nemo potest scrutari hominum renes; non hoc quia sic haberent à Deo, quod tamen falsum, ut ex supra notatis perspicere dabitur legenti. Si Ecclesiæ ministri, iterum à Deo haberent, quod tamen non tantum scriptura ignorat, sed & simpliciter negat Matth. XX, 15. Ergo. Jure merito dominium in conscientias soli DEO vindicatur, quippe qui illos non gladio, sed modo sibi arbitrario adgubernat. *Obj.* (III.) *Hac ratione inter statum politicum & Ecclesiasticum suboriri contentiones posse, ut videmus inter Pontifices & Reges hebræos, & viam ad imperium sterni, ut in Papa Rom. patet.* *Resp.* Committitur fallacia accidentis. Quilibet faciat quod suum est, quilibet sua servet jura, evitetur statuum confusio, sic omnia ordine & decenter fient. Atque hæc ad Spinoziana argumenta dicta sufficiunt. Pontificiorum strephas supra alligati Theologi solide solverunt nobisque hac ratione ferias fecerunt. Propteramus ergo ad alia.

QUESTIO

QUÆSTIO III.

An Princeps Christianus habeat jus aggratiandi circa homicidium?

§. I.

D THOMAS BARLOW. Lincolniensis Episcopus in *Libr. ejus* Titulus: *Miscellaneous & mighty Cases of Conscience cap. II. & III.* (ut refert D. Rechenbergius in *Disp. de jure principis aggratiandi circa homicidium negato 1703. bab. §. 57.*) asserit; omnes leges divinas de pœnis sancitas esse forenses & positivas, quæ non ex jure naturali ac morali fluant, ac adeo non omnes homines semper obligent, proinde circa illas dispensationem habere locum; hinc speciatim *cit. Autor* legem pœnalem Gen. IX. 6. pro positiva tantum ac adeo mutabili vel dispensabili venditat. Suntque hodie multi qui eandem sententiam fovent propugnantque. Edita est A. 1695. à DAVID. STAVINSKI, J. U. L. in *Academia Halensi* disputatio cujus rubrica: *De jure principis, pœnas lege divinâ determinatas mitigandi vel remittendi*, in quâ idem assertum exhibetur ac defenditur: Summam hujus sententiæ proposuit Magnif. Dn D. FECHTIUS in *Disp. de Histor. Caini & Abelis p. 44. An. 1704. edit.*, quam omnino vide. D. PHILIPPUS LUDOVICUS HANNEKENIUS Theologus alias celeberrimus in *Tract. de jure Gratiæ Principis Christiani in reos noxæ capitalis it. in Disput. eodem titulo inscripta & Wittenbergæ excusa Cap. I. & III. §. 9.* statuit: Principem Christianum in N. T. Ecclesiâ, tali, qui homicidium perpetravit, si postea serio pœnituerit & verbi divini Ministri penes principem intercesserint, pœnam capitalem remittere debere. Hanc sententiam ex professo refutare aggressus est in *Disp. supra citata D. Rechenbergius*. Eam vero iterum defendit D. Hannekenius in *Disp. de misericordia DEI fortuita. An. 1705. bab. cap. IV. §. 1. 199.*

§. II Verum enim vero, quanquam hæc modo notata sententia, speciosis argumentis à suis autoribus corroboretur, nobis tamen negativa salvâ dissentientium autoritate, verior esse videtur. Antequam autem nostra argumenta adferamus, supponimus cum B. D. Thummio in *Explicat. Decal. p. 357. 19.* (I.) dari quosdam casus, in quibus homicida veniam mereatur, utne capitali supplicio afficiendus à Magistratu. V. g. si cædes sit fortuita, quæ fit ex improviso contra omnem intentionem, vel si cædes fiat in extremo necessi-

necessi-

necessitatis casu, ubi nullum aliud medium ad defensionem suppetat. Pontificii quinq; adhuc casus extra hosce fingunt, qui homicidas tueri possunt; sed hos solide refellit B. D. *Thummus c. l. p. 358 sq. (II.) supp.* Hoc loco quæri de temerario & doloso homicidio, quando privatus homo, iræ & vindictæ studio abreptus, alium, in quem nullum vitæ aut necis jus habet. sponte trucidat. Hisce suppositis dico: *Princeps Christianus non habet jus aggratiandi circa homicidium.* De terminis in assertione hac occurrentibus ut solliciti simus necessum non est, quippe qui per se noti sunt. Probamus ergo thesin nostram (I.) ex *Mandato d. lino Gen. IX, 6. Quisquis effuderit sanguinem hominis, per hominem sanguis ejus effundatur: quia in imagine DEI fecit hominem.* Male textum hunc exprimunt LXX. Qui effuderit sanguinem hominis, *אֲנִי תֵּשׁ אִיּוֹן אֶת דְּמַתּוֹ* pro sanguine hominis, ejus quoque effundatur (sanguis) *Vulgatus* mutilate effert: *Quicumq; effuderit humanum sanguinem, fundetur sanguis illius, ad imaginem quippe DEI factus est homo.* Melius Targum Onkelos *מִי שֶׁשָּׂפַק דָּם אִיּוֹן*: *Qui effuderit sanguinem hominis cum testibus, juxta sententiam judicum sanguis ejus fundetur.* Et Targum Jonathan: *Qui effuderit sanguinem hominis per testes, condemnabunt judices ad necem.* Et qui effuderit absq; testibus, Dominus mundi olim vindictam ab eo sumet in die judicii magni. *Pagninus & Arias Montanus*, Tostati legentes vestigia, illud *בְּאִרְצוֹ* ad subjectum referunt, quasi diceretur: effundens sanguinem hominis in homine seu per hominem, sanguis ejus effundatur. Verum accentus *Zakeph-katon* voci *בְּאִרְצוֹ* impositus docet, ut Philologi hactenus observarunt, non post vocem *בְּאִרְצוֹ* sed post *בְּאִרְצוֹ* distinctionem faciendam esse. Et si vox hæc ad subjectum spectaret, incommodus ac ineptus emergeret, sensus: quid enim quæso est: *effundere sanguinem hominis in homine.* Quare *תֵּשׁ* *בְּאִרְצוֹ* non ad subjectum, sed ad prædicatum referendum & præpositio *בְּ* instrumentaliter explicanda erit, ut sit idem ac *Per.* *Hugo Grotius in Annot. ad b. l.* singularis est, putans, non agi hic de morte homicidæ inferenda judicum pronunciato, cum tempore hoc, quo lata hæc lex, nulla fuerint constituta judicia: itaq; naturale jus talionis hic indicari verius, quod postmodum aucto humano genere, & in gentes distributo, judici permissum fuerit. Sed dicuntur hæc, non probantur. Si nulla tum constituta fuerint judicia, constituenda omnino erant, ne sine ordine regeretur per Noachum

chum

chum ejusdemque filios plantandus orbis. Instituisse vero DEUM hoc loco judicia publica & armasse gladio Magistratus ad puniendum fontes & defendendum infantes, ex infra dicendis luculentissime patebit. *Ostorodius* aliiq: Sociniani, ut cum Anabaptistis, Schwenckfeldianis ac Weigelianis jus gladii Magistratui adimant, docent, textum hunc Mosaicum non continere mandatum Magistratui datum; sed comminationem ac prædictionem supplicii divini. Sed contrarium probat (1.) Ipsius DEI expositio. conf. Exod. XXI, 12. Lev. XXIV, 17 Num. XXXV, 16. (2.) exempla probata Jos. VII, 25. 2. Sam. IV, 12. 1. Reg. II, 24. 25. 31. 46. (3.) ratio: si prædictio simplex sine mandato hic intelligeretur, sequeretur oraculum hoc aliquid falsi continere: non enim homicidarum sanguis (de facto & eventu ipso loquimur) semper effunditur per hominem. Conf. *Nicolaus Arnoldus in Luc. in Ten. in b. l.* Sequitur ergo verba hæc intelligenda esse de mandato Magistratui dato, quod licet non semper & ubique executioni detur, non tamen propterea exspirat obligatio rei ad pœnam sustinendam & obligatio Magistratus ad eam inferendam. Ac proinde verbum futurum: תִּשָּׁפַךְ imperative exponi commode potest, per *effunditor*, uti rectè *Vulgatus*, nec non *Tremellius* & *Junius* & etiam *B. Lutherus* expresserunt; notum enim est tempus futurum Hebræis sæpe pro imperativo poni, quod inter alia ex structura verborum decalogi atque imprimis præcepti 5. Exod. XX. constat. Advertendum insuper est, talem hic à DEO præscribi sanctionem, quæ ad mundi instaurationem ac proinde non solam Noachidarum familiam, sed & ad omnes ipsorum posteros spectat. Quæ de causâ & ad omnes omnino homines sive veteris, sive Novi Testamenti temporibus viventes, sive Judæi sint, sive gentes, extenditur. Vid. *Gerhardus LL. Theol. L. de Magistr. §. 2299.* *B. Feurborn in Anti-Ostorod. Diss. XXVII.* *Rivetus Exerc. 59. in Gen. p. 237.* *B. Jacobus Henningius in Diss. de munimento securitatis Ec. ad b. l. Dn. D. Rechenberg c. l. §. 5.* *Pelargus in Comm. in b. l. Job. Coccejus Tom. I. opp. in b. l.* Denique ratio, cur sanguis sanguinem effundentis per judicem effundendus sit, probe expendenda est: *Quia in imagine DEI fecit hominem* inquit *Moses.* Ubi tenendum: imaginem DEI hic non considerari ratione naturalis possessionis, quasi quilibet homo post lapsū eam naturaliter adhuc haberet sed respectu præcedentæ divinæ creationis ac reparationis per Christum,

stum, ceu recte monet *D. Feurbornius* c. l. Quicumque ergo tam nobilem creaturam privato ausu interfecerit, is jure merito à Magistratu morti adjudicabitur. Prob. (II) *ex lege, quæ constituitur; voluntarium & dolosum homicidam mortè plectendum esse.* Exod. XXI, 12. *Qui percussit quemquam ita ut moriatur, omnino morte plectitur.* Qv. (1) *quid hoc loco mandetur?* Homicidam mortè plectendum esse. Hoc mandatum tam ad vetus quam ad N. T. pertinet, quicquid etiam ogganniant *Sociniani*. Nec illud per Evang. abrogatum est. Concedimus equidem quam lubentissimè abrogatas esse ceremoniales omnes & forenses quasdam; quæ scilicet peculiarem formam & rationem illius populi judaici, quæ talis, concernebant; sed leges naturales, morales, illæq; forenses, quæ spectabant Judæos quæ politiam in genere habentes, abrogatæ non sunt. Jam lex ista talis fuit sc. naturalis, quæ apud omnes gentes, etiam quibus Lex Mosaica ignota fuit, viguit & statim à Diluvio obtinuit, ceu ex loco supra explicato ad oculum patet. Hinc Salvator etiam eam juris N. T. esse apertis verbis docet Matth. XXVI, 25. conf. *Rom. XIII, 4.* Apoc XIII, 10 & *D. Rechenb. Diss. cit. § V. sqq.* Qv (2) *Cui hoc mandatum injungatur?* Non cuilibet privato, sed magistratui. Nam jus pœnas sumendi non dependet ab arbitrio privato, vel penes dissolutam multitudinem est, ut *Thomas Hobbes de Cive c. XVI. §. 15. p. m. 306.* asserit. Rationes in promptu sunt; quia Gen. IX, 6. jus puniendi determinatæ personæ non multitudini defertur; & hoc mandatum h. l. repetitur. Hocq; facies bene constitutæ reipublicæ postulat. Si enim quilibet privatus hoc jus exercere posset, de omnibus actum esset. Quis enim adeo felix, ut omnibus placeat? Itaq; non levi quilibet periculo expositus, dum uni displicuerit, displicebit omnibus. Quot non orientur seditioes, si non tantum cuivis privato hoc jus concederetur, sed & sub prætextu pœnæ speciem recti sibi formaret. Et quid? Ipsa scriptura privatum zelum, privatamq; vindictæ cupiditatem detestatur, soli; Deo zelum, & vindictam vindicat. conf. *Dn. D. Henningius c. l. Ex Scholasticis vid. Thom. 2. 2. qv. § 4. Art. 1. Sotus lib. 1. de just. qv. 1. art. 3. Navarrus in Man. c. XV. Sebast. Medices in summâ de peccatis tit. 4. qv. 94. aliiq; citati apud Gregorium Sayrum Anglum in Clavi Regiâ Sacerdotum, casuum Consc. Lib. VII. c. X. p. 438.* Quamquam autem Magistratus hodie hoc jus immediatè non exercent, suos tamen habet ministros, per quos illud exercet vel exercere debet. Qvodo
vero

vero

vero quis facit per alium, id ipse fecisse putandus est. Pluribus hæc materia deduci posset; addenda quoque forent testimonia, tam Theologorum, quam Ictorum & Politicorum, qui à nostra stant sententia; subjungendaq; argumentorum contrariorum resolutio; sed cum præter spem Dissertatio excreverit, & limites à Dn. Respondente præscriptos transgredi non liceat, ea publico reservo discursui. *Conf. interea Dn. D. Rechenb. Disp. cit.*

QVÆSTIO IV.

An Magistratus illimitatum habeat jus in adiaphora, ita ut cæteri status excludantur?

§. I.

PONTIFICII illimitatum jus in bona Spiritualia, satis impudenter vindicant Pontifici Romano, eumque supra omne, quod DEUS est, nefando prorsus conatu extollunt. PSEUDOPOLITICI, qui nimis liberales erga Magistratum Politicum esse volunt, cuncta in Religionis negotio à nutu & arbitrato Principum suspendunt. Hos inter omnino recensendus est THOMAS HOBES Sacrae Scripturae interpretationem, h. e. uti ipse exponit, jus controversias omnes determinandi, illi adscribit, penes quem est summum imperium civitatis *Lib. I. de Cive cap. XVII, art. 27. & cap. XV. Artic. 18.* Porro asserit: absolutam obedientiam subditos præstare debere Magistratui, in iis etiam rebus, quæ indirecte & per consequentiam in DEI cotumeliam vergunt, contraque rectam rationem sunt v. gr. quando civitas imperat DEUM colere sub imagine. Unicum saltem articulum, de Jesu quod sit Christus, excipit, qui sit necessarius ad salutem de fide interna cæteros omnes pertinere ad obedientiam tantum. In LEVIATH autem suo c. 42. concedit hunc articulum negari externè posse, modo ne sponte id fiat, sed coacte & in ordine ab obedientiam legibus Patriis præstandam. *πρωτον ψευδος* Hobbessii est, quod potestatem civilem summam ex pacto & conventionem hominum derivet, in quâ cives omnem suam vim, potentiam & judicium tam in rebus sacris, quam profanis transtulit. vid. *ejus civis c. V. Artic. IX, & XI.* Quæ sententia Prov. VIII. 15. Rom. XIII. 1. sqq. è diametro adversa est. *conf. quæ supra Qv. I. diximus.* Quænam BENEDICTI SPINOSÆ hæc de controversiâ sit sententia, id expressis verbis in *Tract. Theol. polit.*

C 2

lit.

lit. c. 19. sub initium prodit: *Cum supra dixi illos, qui imperium tenent jus ad omnia solos habere & à solo eorum decreto jus omne pendere, non tantum civile intelligere volui, sed etiam sacrum, nam hujusmodi etiam interpretes esse debent & vindices* QVO tendant Dn. D. CHRISTIANI THOMASII Disputationes, in quibus de juribus Principū agit, eruditus lector, qui falsis præjudiciis obrutus non est, primo intuitu animadvertit; De præfenti controversia imprimis conferri poterit *Disp. de Jure Principu circa adaphora*, quam Dn. L. Breneyseus sub ejus præsidio defendit Halæ Ann. 1695. Perstrinxit eam in Academia Lipsiensi immortalis memoriæ Theologus Joh. Ben. Carpzovius, F. in *Disp. eruditissimâ de Jure decidendi controversias Theologicas*, quam omnino vide & quidem p. 59. sqq. Errorem suum defendit Dn. D. Thomasius in *Program. Disp. de jure principis circa heret. An 1697. habit. præmisso item in Fürsten. Recht*; Quem sequitur Dn. L. BRENETSENIUS, cui se opposuit celeb. Dn. D. Stollz.

§. II. Nos, quanquam *Fanaticorum* deliria, quibus Magistratui omnem potestatem adimunt, auctoritatemque debitam detrahunt, toto pectore detestemur, Pseudo-Politicorum opinioni tamen salvâ conscientia subscribere non possumus. Hinc sequentem assertionem ipsis opponimus: *Magistratus non habet illimitatum jus in res sacras, ut excludantur ceteri status. Prob. (I) quia hæ res totius sunt Ecclesie.* Ecclesiam autem non solus magistratus constituit, verum etiam reliqui status. Arguo: Quæcunq; res ad totam Ecclesiã pertinent, in illas Magistratus illimitatum jus non habet. Atqui res sacræ ad totam Ecclesiam pertinent. Ergo Magistratus in illos non habet jus illimitatum. De Majoris veritate nemo dubitat. Minorem probo, quia (1) omnia nostra sunt 1 Cor. III, 21. nobisq; cum Christo omnia donata sunt. Rom. VIII, 32. (2) quia vocatur Ecclesia sponsa Christi Jes. LXI, 10. Joh III, 29. Apoc. XXII, 17. 2 Cor. XI, 2. Ps. XLV, 10. Sicut jam sponsa particeps fit nominis, dignitatis & bonorum sui sponsi; Sic à Christo dicimur Christiani, ab eodem in consortium justitiæ & omnium cœlestium bonorum recipimur. Fideles audiunt membra Christi 2 Cor. X, 7. 1 Cor XII, 13. sqq. & 27. Corpus Christi tanquam capitis Eph. IV, 15. Quodcunq; ergo est Corpus Christi capitis, illud quoque particeps est omnium beneficiorum Christi, quia caput hoc dat corpori suo vigorem, vitam, sensum & motum, uti patet ex v. 16. conf. B. D. Jac. Henningius in

in

in *Disp. de jure fidelium in bona tam spiritualia quam corp.* §. 11. §. 8. celeb. Dn. D. S. belgigius in *Synops. Artic. XXIX. qu. 11. p. 333. 19.* Sice gr. jus vocandi Ministrum apud totam Ecclesiam est, quicquid Pontificii, Calviniani aliique contra sentiant; Nam, Tota Ecclesia jubetur discernere inter doctores veros & falsos & probare spiritus Matth. VII, 15. Gal. 1, 8. & vocati non Presbyterii, non solius Magistratus, sed totius Ecclesiae ministri salutantur. Ratio ordinis tamen hic habenda, ut quisque agat quod suum. Ministerium examinat, ordinat & consecrat. Magistratus nominat, praesentat & confirmat. Populus consentit & approbat, vel etiam pro ratione circumstantiarum petit, postulat, aut nominat. Vid. B. Job. Gerhardi *Confess. Carol. P. 11. Lib. 11. p. 1. § 199.* B. Nic. Hunnis *Demonstrat. minister. Lutherani p. 189. 261.* B. Theod. Thummii *Disp. de Legit. Vocat. Ministr. V. D. p. 31. 199.* Magnif. Dn. D. Mascovii *Disp. de Jure Majest. Eccl. c. IV. §. 1. 199.* Sic Magistratus jus habet in adiaphora vid. Brunnem. de *J. E. Lib. 1. c. 2. § 34.* Quid valeant Principes, tot variae docent ordinationes Principum Ecclesiasticae, in quibus aliae atque aliae ceremoniae praecipuntur. In mutandis vero adiaphoris, nimium & parum evitandum est, idque observandum; adiaphora ubi urgentur, desinere esse adiaphora. Conf. B. Gerhardus de *Minist. Eccles. §. 288.* B. Carpzovius *J. C. tus in Consist. lib. 2. Def. 246.* & omnino circa hanc materiam legi meretur celeb. Dn. Edzardi *tract. de Cere- moniis Eccl. A. 1705. Hamb. edit. Prob. (II) Ex forma Ecclesiae externae, quam non monarchicam, nec democraticam, sed Aristocraticam esse deprehendimus.* vid. Dn. L. Stolgens *nöthrige Anmerkung vom Fürsten Recht p. 45. 19.* Hinc ergo, quamvis Populus exercitium juris, ordinis & reverentiae causam concedat Magistratui, non tamen propterea ille ab ipso jure excludendus est. Et quid? Ipsi Principes caeteris statibus hoc jus concedunt, quod ordinationes Ecclesiasticae aperte testantur. Sic, quod attinet vocationem Ministrorum Ecclesiae; Ordinatio Eccles. Ducatus Mecklenb de A. 1650. Part 2. *Von Erhaltung des Predigt-Amtes §. Zum andern: ita docet: vermähnen wir alle/ daß sie zu diesem hohen Ampt/ darum der Sohn Gottes sein Blut vergossen hat/ so viel möglich ist/ tüchtige Personen suchen/ und dieselbe mit Vorwissen des Superintendenten/ der Gemeine praesentiren und sämtlich erfahren/ ob sie ziemliche Gaben haben/ und sind Gottsfürchtige Männer/ die nicht in öffentlichen Lastern leben/ und die Christliche Lehre ziemlich gelernt haben und reine Lehre des Evangelii bekennen &c.* Alibi que ipsis Ecclesiae ministris injungitur, ut conservent ritus Ecclesiasticos. vid.

D. Masovius c. l. Prob. (III.) Exemptis Piorum Regum. Constat ex sacris literis pios Reges cum consensu & consilio statuum reformasse Ecclesias, conf. Jos. XXIV, 1. sqq. 2. Paralipp. XXX, 1. XXXIV, 30. sqq. imo testatur sacra pagina, illos, qui proprio ausu ritus obtrudere conati sunt Ecclesiæ, fuisse pœnis gravissimis afflictos. conf. Jud. VIII, 27. sqq. 1. Reg. XII, 28. sqq. XIII, 4. 5. 1. Sam. XIII, 12. sqq. 2. Reg. XVI, 14. sq. Sunt etiam quædam in adiaphororum numero, quorum mutatio eximitur à civili potestate. e. gr. Sic Principi jus non competit, consuetum morem celebrandi Sabbathum die dominico abrogare, & alium diem cultui divino publico destinare, quemadmodum affirmat *Dn. D. Joh. Sam. Strykius in Disp. de Jure Sabbathi Cap. II. p. 57. Anno 1702. Hale hab.* conf. *Dn. D. Masovius c. l. Dn. D. Seligmannus in Disputat. de Sabbatho. p. 68. §. 3. Anno 1703. Lips. hab.* Plura qui desiderat, quod attinet materiam de Sabbatho, conferre poterit *Magnif. Dn. D. Fechtii Sched. de Sabbatho & præfat. B. Dorstheo Comm. in 4. Evang. præmiss. D. Joh. Augusti Stempeli Disp. Inaug. de Sabbatho Christianorum A. 1674. Lipsiæ Hab. B. Jacobi Henningii Disp. de moralitate Sabbathi Christiani Gryphisw. An. 1688. hab. B. D. Val. Alberti Disp. de Sabbathi sanctif. &c. An. 1691. Lips. hab. D. Joh. Dav. Schwertneri Vincias moral. Diei Dom. An. 1703. Pirna impress.*

QVÆSTIO V.

An Magistratus salvâ conscientia in rempublicam suscipere possit eos, qui diversam à nostrâ religionem profitentur?

§. I.

POLITICORUM quidam, etiam quorum præcordia de meliore luto finxisse Titan videtur, quæstionem hanc affirmant, magis ad suam rationem status quam ad verbum divinum respicientes; dicunt enim diversitatem Religionis magis prodesse Principi, quam obesse, cum illa impediatur, ne subiecti concordēs in illum conspirent, throno detrudendum, quâ opinione *Hugonotta Galliarum Reges* imbuere laborabant.

§. II. Nos negamus. Status autem controversiæ hic est: (1) quæstio non est: *An Magistratus diversas religiones, quæ jam certis conditionibus præscriptis in rempublicam sunt receptæ, civiliter tolerare possit aut debeat?* sed (2) quæritur: *An Magistratus, ubi una eaqve vera est religio, possit salvâ conscientia falsas religiones in rempublicam suscipere?* Et hoc est quod inficiamur. Prob. (1) quia Scriptura Sacra, ad quam etiam Princeps summa gaudens potestate adstrictus est, non tantum omnes mixtionis species dissuadet, sed vetat quoque imo damnat. Damnatur & vetatur connubia cum heterodoxis Exod. XXXIV, 16. Deut. VII, §. 4. Jos. XXIII, 13, damnatur & detestatur cultum heterodoxorum, quod clarissima dicta evincunt tum in typis Lev. XIX, 19, Deut. XII, 9, tum expresso sermone Exod. XIII, v. ult. Deut. IV, 16, &c. In novo Testamento ipse Dulcissimus Salvator noster & Apostoli solerter dehortati sunt à fermento fusoque pharisæico. Ut ergo hæc omnia evitentur, recte facit Christianus Magistratus

fa

si falsas religiones, quidquid etiam proprium interesse svadeat, non recipiant in rempublicam. Qui enim puro & sincero corde DEum colit, is ipsi acceptus gratusque est, largifsimamq; ab eo tanquam Fonte omnis bonitatis, accipit benedictionem. Qui vero alteram cordis sui partem alteram Deo consecrat, is maledictus est. Prob. (II.) Comminatur DEus mala politica atq; publica falsæ deditis Religioni horumq; sociis Deut. VII. 45. sqq. sub anathematis poena sculptilia & vel aurum, vel argentum inde conflatum execratur Lev. XX. v. 22. 23. vid. 2. par. V II. 19. Hof. V III. 4. Amos II. 4. & IV. 6. Argumentor: Quidquid nil nisi damna adfert, id omni studio Christianus magistratus evitare tenetur; Ratio est, quia incumbit magistratui, ut quaerat bonum sive conservationem Reipublicæ. Nunc subsumo: Receptio falsarum Religionum in Rempublicam nil nisi damna adfert per loca citata, Ergo. Prob. (III.) Deus iis, qui aliquid hac in causâ tentarunt, poenas infligit gravissimas quod partim ex Historia Sacra, partim etiam ex profana constat. Fusius hæc deducta vide in *Disp. de Religionis falsæ mixtæq; in republ. damnis, quam A. 1667. Argentorati publica sacri exposuit Celeb. Dn. D. Baltasar Bebelius*. Prob. (IV.) Diversitas Religionum multas creat contentiones & dissensiones. Quilibet enim naturæ quodam ductu suam opinionem omnibus viribus tueri conatur, ac inde quotidie magna oriuntur dissidia, subversio audientium, & turbamenta regionum. Prob. (V.) Jus majestatis Ecclesiasticum, quo Principes gaudent, respicit quoque curam religionis, quæ in eo consistit, ut Magistratus politicus, omnem in id convertat sollicitudinem, quo pura Religio in rempublicam introducatur, introducta conservetur, jurisdictio Ecclesiastica debite exerceatur, res Ecclesiæ asserventur, nec in profanos aut privatos usus transferantur; Homines de DEo recte doceantur, blasphemiam prohibeantur, idola & cultus manifestè impii tollantur. vid. Dn. D. *Mascov. c. I. cap. II. §. 4.* Arguo: Quidquid juri Majestatis Ecclesiæ repugnat id Magistratui Christiano approbare non licet. Atqui introductio falsarum religionum in rempublicam repugnat juri Majestatis Ecclesiæ, Ergo. Obsigno hanc controversiâ verbis celeberrimi *J. C. D. Henrici Linkii*, quæ in *Disp. pcc. & aledictionis loco An. 1674. Fena hab. cap. I. §. 31.* exhibet: *Cum optare quidem, sperare autem vix ac ne vix doctrina concordiam liceat, inter Scyllam quasi & Charybiden navigantes, Nauclemur imitemur necesse est, quicum eo, quo cupit, pergere non possit, quo potest cursum dirigit, ac saepe velificatione mutata procellis ac tempestatibus obtemperat, ne si directum tenere velit, naufragium patiatur. Ita quoque in hujus quæstionis decisione progrediendum, ita nimirum si civitas vel regio variis religionibus occupata sit, ut sine totali interuisione aut multâ sanguinis effusione una religio obtineri nequeat, tolerandas potius varias religiones, quam evertendam rempublicam. Præstat siquidem qualem qualem habere politiam ac aliquo modo propter religionis dissidium turbatam, quam penitus nullam. Hinc inquit cit Linkius, facile licet colligere, quantum Magistratus peccet tum in DEum, tum in subditos, varias, quas praeavere poterat, in rempublicam Religiones voluntarie admittens. Quamvis enim nonnulli conserant; diversitatem religionis Principi magis prodesse quam obesse, cum impediat ne subditis concordēs in illum conspirent, quali opinione Hugonotti Gallia Reges imbuerē laborarunt, tristia tamen & intestina Bella Germania & Gallia hoc Politicorum placitum vanum esse demonstrant. Tu vero clementissime DEus, qui solus es Rex omnium Regum & Dominus omnium Dominantium, qui stabilis & transfers Regna, dirige benignissime, tum Magistratus, ut secundum tua divina mandata regant, tum subditorum animos, ut promptissimè obediant, quo tandem ex hac politiâ terrenâ in coelestem transferantur, in quâ evacuato omni Principatu, potestate & virtute, TU eris omnia in omnibus, Tibi uni & soli sit Laus, honor & gloria in Seculorum*

Secula A M E N,

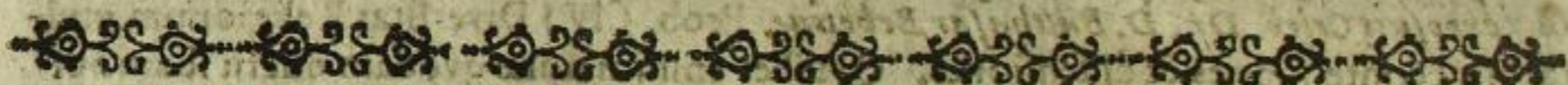
Sicut

Sicut in ungue leo, primoque ex gramine planta
Noscitur, ex cantu dumque probantur aves;
Sic cathedram scandens primò conamine VOE GI,
Ingenium monstras de meliore luto,
Si licet augurio quicquam prædicere nostro,
Post hunc conatum commoda magna feres.

Per-eximio atque Doctiss. Dn. Respondenti gratulab. scr.

M. JACOBUS Burgmann/

P.P. & ad D. Nicol. Ecclesiastes, h. t. Acad. Rect.

Ad clarissimum Dn. VOEGIUM

DISPUTATURUM GRATULATIO.

Aqvissimum enim est, ut iis, qui in bonis studiis tempus
omne consumunt & publicis simul documentis, quantâ
alacritate & contentione viam decurrant, quæ à Deo at-
que Parentibus calcanda ipsis proposita est, demonstrant, non suc-
cessus tantum à DEO & uberrimam benedictionem adprecemur,
sed laudibus quoque ipsorum, omnium bonorum iudicio commeri-
tis, adplaudamus. Mihi certè eò majores ejus rei sunt causæ, quo
indefessum magis in meis quoque scholis, privatis publicisque dili-
gentiam præstas, ut quotidie oculis meis obverseris, ipsoque adeo
facto testeris, quam seriò constanterque ad finem respicias, studiis
Tuis præstitutum. Quare veneror *DEUM*, qui hunc Tibi animum
indidit, sine cujus Numine nihil est in homine, five quo nihil fru-
ctuosum est & salutare, ut eam Tibi mentem illibatam conservet,
eoque deducat Studia Tua universa, ut aliquando ebuccinandæ
ipsius gloriæ & promovendæ multorum hominû salutis inserviant.
Scr. VII. Martii M D CCVI.

**Jo. FECHT. D. P. P. Conf. Duc. Adseff.
& Distr. Rostoch Sup. Fac. Theol Senior.**

Clare

Clare docto DOMINO

ULRIC. CHRISTOPH. VOEGEN,

Reverend. Parentis de Ecclesiâ Christi optime meriti Filio,
Paternis Vestigiis insistenti

S. P. P.

UT Capita controversa de Magistratu Politico & in Cathedra Academica Theologicè tractentur, & explicentur, tum propter eos, qui Magistratum gerunt, & imperant, tum propter eos, qui Magistratui parent, hodie quam maximè necessarium judico. Illorum conscientia erudiendæ & informandæ sunt, ne Fanaticis aures probeant. Horum animus excitandus, ut debitam Magistratui præstent obedientiam. Huc collimat erudita V. Disputatio *Optime VOEGE*, de laudabili hoc conatu Tibi gratulor ex toto pectore, Deumq; precor, ut Studiis Tuis porrò gratiam adspiret, eaq; provehat ad commoda Ecclesiæ, ac gaudia & solatia Paterna augenda. Vale.

J. N. QUISTORPIUS

D. P. P. & Superintend.

Ad

Plurimum Rev. Amplissimum atqve Præcellentissimum

DOMINUM CASPARUM VOEGEN, ROSTOCH.

*Ecclesiæ, quæ Semlovii in Pomer. Suecica colligitur, Pastorem Vigilantissimū,
Dominum Factorem ac Fratrem in Christo honoratissimum.*

Qui Virtutis genuinæ igniculos in pectore suo alit, non in obscuro latet, sed in publicum prodit. Ea enim virtutis indoles est, ut, quum fieri potest, se se exferat. Qui mente Veritati cœlesti addicta gaudet, non potest non publice eam profiteri. Solet equidem malevolorum cohors eorum conatus reprehendere, odioq; prosequi maximo, qui, cum Benignissimum Numen facultatem concesserit, veritatem divinam ex sacris literis nostrisq; libris symbolicis haustam probant propugnantqve; At vero in cujus animo virtus residet, is hisce cavillationibus non supprimitur, sed magis magisq; ad perficiendum **DEI** opus excitatur. Quo hæc dicta tendant, *Vir Plur. Reverende*, facili negotio animadvertere poteris, dum Filium Tuum longe dilectissimum in publicâ Cathedrâ Academicâ Disputationem, quâ desideris ipsius satisfacturus festinante calamo conscripsi, defendentem tuismet cernis oculis. Hicce Tuus Filius Virtutem in pectore gerit, veritatemq; reverenter colit, id quod publico hocce Exercitio Tibi suisq; Patronis maxime venerandis luculenter satis demonstrat. Mentem ad quosvis bonos laudabilesq; conatus adspirantem summum ipsi indidit Numen; Eorum vitat mores, qui Scholas negligunt, suoq; ingenio plus justo indulgent. Frequenter sedulo Theologorum nostrorum Collegia, imprimis ea, quæ Magnus noster **FECHTIUS**, quem **DEUS T. O. M.** in Academiæ nostræ Ornamentum, in Ecclesiæ, suæq; splendidissimæ Familiæ Solatium quam diutissime conserveat! Studiosæ juvenuti aperit, de quo ipsum hujus **CONSUMMATISSIMI THEOLOGI** testimonium expressis loquitur verbis. Eâ quoq; diligentia meis hætenus Scholis privatissimis quotidie interfuit

fuit

fuit, ut ipsius mores mihi jam sint cognitissimi. Dicam paucis sine adulatione, quod res est: DEUM pio animo colit, Præceptores filiali cultu prosequitur, monita Tua Paterna maximis in deliciis habet. Hoc sanè, *Vir Plur. Rev.*, qui adhuc dulcissimæ Tuæ Costæ Ja-cturam ardentissimis deploras lacrymis, summum Tibi adferre poterit solatium. Ego interea gratulor ex toto pectore *T. Plur. Rev. Dignitati* de tam egregio Filio, qui velligiis paternis maxime laudabilibus ita insistit, ut aliquando singulari cum fructu Ecclesiæ præfici valeat. Benedicat porro DEUS, qui fons bonitatis est, egregiis ipsius studiis, ut finem hunc consequantur exoptatissimum. De cætero me favori precibusque tuis commendo, Vale. Scribeb. Festinanter in Museo d. 6. Martii An. 1706.

T. Plur. Rev. Dignitati Addictissimus

GEORGIUS FRID. Liebendè L Præses.

M VOEGLI cello conatu sacra revolvis,
Augmentum studiis quæris ubique tuis.
Det DEUS, auspiciis succedant omnia bonis,
Sit bonus introitus; exitus atque bonus.

Hisce paucissimis lineolis Clar. DN. Resp. Fautori ac Amico suo certissimo gratulari, memoriamque sui commendare voluit.

OPPONENS

LAURENTIUS HARTWICH RAVE

Ystad - Scano - Svecus,

MONSIEUR.

Tous ceux, qui ont l'honneur de vous connoître, ne sont que trop persuadés de votre étude infatigable, & ne se sentent pas de vous admirer les beaux talens de votre esprit; Ceux qui n'ont pas ce même honneur là, seront contraints de s'admirer dans vos écrits. Je ne doute pas, Monsieur, que non seulement vous vous acquerés par là, l'estime de tout ce qu'il y a d'honnêtes gens au monde, mais, vous pouvez être très-assuré, que vos veilles vous seront un jour récompensés selon vos mérites, par les honneurs, qui vous confèrera votre Chère Patrie, & c'est ce que souhaite de voir bientôt

MONSIEUR

Votre très humble & très affectionné, Serviteur,

T. B. de RAPPOLT.

Somnia Spinozæ solidè male sana refutas,
Improba fac melius, si potes, invidia,
Maacte animo forti; sic præmia digna negabit
Nunquam Coelestis Gratia, summa dabit.

Ita clare - Docti DN. Respondentis Amici ac Fautoris sui honoratissimi laudabilibus conatibus applaudit

OPPONENS

TORERUS SCHALROTH,

Westro-Goth-Svecus SS. Theol. Stud.

Coll. diss. A. 84, mid. 28